

DETINJSTVO IZ DOBNE PERSPEKTIVE

Mile N. Nenadić¹

Sažetak: U dobroj sociološkoj perspektivi najvažnije je ne brkati metodološko pitanje sa predmetnim. Kao što se feministička perspektiva razvila na opoziciji pola/roda tako se isto i dobna perspektiva može razviti na opoziciji uzrast/doba, biološkoj uzrastu i kulturno konstruisanoj dobnosti. Društveni život dece ne može se objasniti na osnovu bioloških činjenica života, a niti se može izvesti iz njih. Time se ne zanemaruje činjenica da se dobni odnosi *zasnivaju* na telesnim svojstvima mladosti i adultnosti, već samo ističe da to ne znači da se oni mogu *izvesti* iz naturalističke činjenice života. Teorijsko uporište za ovu razliku autor nalazi u Manhajmovom konceptu generacije. Kritiku procesâ koji su odgovorni za uspostavljeni sistem deca/odrasli, kao i organizovani pokret koji se zalaže za priznanje detinjstva i uzrasnu jednakost autor naziva *puerizam*. Budući da u srpskom jeziku nedostaje pridevsko obrazovanje reči „detinjstvo“, autor koristi izraze *pueritia*, *puerizam* i *puerističnost*. Priznanje detinjstva kao puerističke dimenzije društva postaće njegova najvažnija dimenzija.

Кljučне речи: detinjstvo, odraslost, opozicija uzrast/doba, puerizam, priznanje detinjstva

Sociologija najčešće polazi od stvari koje na prvi pogled izgledaju kao da su toliko jednostavne da ne zavređuju da se pominju, da bi na kraju, nasuprot svakom očekivanju, otkrila nešto što se pokazalo veoma važnim i značajnim. Bolje reći, za stvari koje na početku izgledaju kao da su jednostavne, sociologija na kraju ustanovi da su veoma složene, ali da se naprosto radilo o njihovom pojednostavljivanju. Ili, kako kaže Gaston Bachelard: „Ono što je jednostavno uvek i isključivo je ono što je pojedinostavljeno“. Skrivanje detinjstva se ne odnosi na njegov doživljaj, već na značenje doživljaja. Drugim rečima, uloga sociologije nije otkrivanje skrivenog već činjenje vidljivog vidljivim, jasnog jasnijim, neposrednog

¹ nenadicm@sbb.rs

bliskijim, jer ono s čime smo tako intimno povezani upravo zato i ne opažamo. Zadatak je sociologije detinjstva da pokaže da je detinjstvo pojednostavljena, a ne jednostavna kategorija i da se ne radi o šire shvaćenom principu razlike nego o razlici u istosti, a cilj joj je da razjašnjava i podstiče, a ne da pravi stručnjake. Najpre se moramo osloboditi biološko-naturalističke interpretacije i svih drugih jednostranosti i stereotipa o deci, mladima i detinjstvu, a koje figuriraju kao normalne i prirodne.

Opozicija priroda/društvo spada u fundamentalne probleme društvene teorije, a dobna struktura je samo jedan od njih. Ona je na delu i kada treba definisati polne, rasne i generacijske razlike i nejednakosti. Dobni društveni odnosi se ne uspostavljaju samo na osnovu stvarnih *uzrasnih* razlika, nego prvenstveno na osnovu *dobnih* društvenih nejednakosti. Iako izgleda kao da se radi o univerzalnom obliku strukturacije odnosa, dobni ili generacijski odnosi su proizvod modernosti. Uključivanjem dobnih struktura u svoja istraživanja, sociologija dobija ne samo na popularnosti nove perspektive nego i na ukupnom značaju nje kao društvene teorije.

Biološko-naturalistički pristup dobnim razlikama još uvek dominira kao polazna pretpostavka za tumačenje dobnih društvenih odnosa i struktura. Analiza ekonomskih, političkih i većine kulturnih promenljivih je odavno napustila biološko-naturalistički koncept. Delimično se zadržao u tumačenju društvenih odnosa među polovima, rasama, generacijama, ali zato dominira u velikom broju predstava o uzrasnim grupama. Nova se paradigma za sociologiju detinjstva konačno i sasvim oslobodila bioloških konotacija, i gotovo aksiomatski prihvatila objašnjenja dobne nejednakosti kao društvene, kulturne i istorijske konstrukcije (Prout and James, 2005; Jenks, 2005; Tomanović, 2004., 8-48; Milić, 200., 153-170; Vederil, 2005., 162,192). Recentna sociološka istraživanja sude o detinjstvu kao o društvenoj instituciji, a ne kao o posledici određenih bioloških determinacija. Detinjstvo je činjenica kulturnog reda, a kada se operacionalizira kroz porodicu i roditeljstvo, o njemu se sudi kao o tipičnom osnovnom društvenom procesu u kome se biološki faktori preobražavaju u društvene sile najčvršće kohezije i lojalnosti, kako je to davno formulisao Bronisław Malinowski.

Analizirali opoziciju priroda/društvo sa bilo koje strane, na kraju se susrećemo sa odnosom prema telu. Iako smešteni u kontekst tela, društveni odnosi uspostavljeni na osnovu polnih, rasnih, generacijskih ili uzrasnih diferencijacija, suštinski gledano, nisu biološki determinisani nego su istorijski i kulturno konstruisani. Uostalom, svaki susret sa ljudskim telom je susret sa istorijskim i kulturnim konceptima biologije. Savremena filozofska, antropološka, sociološka i istorijska istraživanja potvrđuju ne samo da je odnos prema telu u velikoj meri neposredno uključen u društveni poredak, tj.

da je telo „politički osvojeno“ (Foucault), da igra ulogu „trbuhozborca društva“ (Godelier), odnosno da je izraz i instrument reprodukcije određenog društvenog reda, nego da isto tako može biti korišćen da bi se promenio, osporio ili srušio dati društveni poredak (Ivanović, 2003., 403-416; Fuko, 1997., 30-37).

Feministički orijentisana antropologija – a danas i sociologija – najdalje je otišla u naglašavanju značaja opozicije priroda/društvo, tako da je njena feministička paradigma bila od velikog značaja za prihvatanje metodološki značajne razlike između biološkog *pola* (*sex*) i kulturno konstruisanog *roda* (*gender*) (Rosaldo and L. Lamphere, 1974; Butler, 2007; Papić & Sklavicky, 2003; Papić, 1997; Ivanović, 2003; Gidens, 2003). Rodne su studije, uzete u celini, u velikoj meri pomogle da se oslobodimo jednostranosti i stereotipa o polnosti i seksualnosti. Stavovi koje smo uzimali za „normalne“ tokom mizoginijskih milenijuma sada padaju u vodu. One su nam pomogle da osvestimo svoju neosveštenost, i da njene uzroke, sakrivene u opoziciji priroda/kultura konačno vidimo, tj. u potpunosti razumemo. Iako zatečeni pred činjenicom da su savremena antropologija i sociologija dosta kasno ukazale na socijalno-kulturnu i istorijsku suštinu detinjstva, odnosno da su i tu zatvarane oči pred biologističko-naturalističkim interpretacijama, zadovoljni smo da iz analitičkog koncepta opozicije priroda/kultura nije izrasla samo feministička analiza sistema pola/roda. Iz njega je izrasla i dobna analiza sistema uzrast/doba, s tom razlikom da je *uzrast* (*maturity*) biološka, a *dobnost* (*age*) kulturna kategorija.

U svim razmatranjima dobnih (i generacijskih) odnosa prepoznaje se nevidljivi splet biološke uzrasti u kulturno konstruisane dobnost, splet u kome jedna naoko očigledna i *a priori* utemeljena biološka kategorija prerasta u izrazito dinamičnu, promenljivu i *a posteriori* složenu društvenu kategoriju. Nasuprot biološkim (i anatomskim) razlikama između različitih uzrastâ, dobnost se odnosi na kulturne razlike u interpretaciji uzrasnih razlika između odraslosti i detinjstva. O uzrastu deteta govorimo kada potenciramo posledice bioloških promena, a o dobnosti kada imamo na umu detinjstvo kao društveni i kulturni konstrukt, sačinjen od mnoštva složenih odnosa koje deca ostvaruju kroz dijaloški odnos sa odraslima. Detinjstvo se kao proizvod višestrukih mreža društvenih odnosa formira unutar dijaloških mreža dece sa odraslima, posebno sa „značajnim drugim“, roditeljima i ukućanima, kao i sa predstavnicima vršnjačke grupe. U novom sociološkom konceptu, za razumevanje dobnosti od suštinske je važno ne brkati metodološka pitanja sa predmetnim, tj. suštinski je važno istaći da ne postoji identitet – ni pojmovni, ni iskustveni – između reči i pojava. Dobni koncept ukazuje na značaj razlikovanja univerzalnog biološkog uzrasta i kulturno i

istorijski različitih pozicijskih (normativna očekivanja), dispozicijskih (sposobnosti, aspiracija i habitusa) i situacijskih (povoljnih ekonomskih i političkih uslova) dimenzija.

Pored feminističke perspektive, od velikog značaja je generacijska analiza Maxa Horkheimera, koju je on izneo u ogledu *Das Problem der Generationen* (1927), koga neki nazivaju „kanonskim tekstom“ (Lutz Niethammer, Jürgen Zinnecker). Tragajući za sociološkom formulacijom generacijskog problema, Horkhajmer je istakao da se ne sme zanemariti činjenica da „između prirodne i mentalne sfere postoji nivo postojanja na kojem deluju društvene sile“. Sama činjenica o pripadnosti istoj uzrasnoj grupi ne određuje celu orijentaciju datog broja pojedinca, odnosno da članovi iste starosne grupe neće imati ništa zajedničko ako istovremeno ne pripadaju istoj kulturi i istom društvu: „generacija“ je određena drugim, istorijskim i kulturnim, a ne biološkim i naturalističkim faktorima (Horkhajmer, 2009., 343; Kečkemeti, 2009., 40; Kuljić, 2009., 20-26). Generacijska analiza takođe pokazuje da osnov generacija – a tako je i sa detinjstvom – čine društveni i kulturni faktori, a ne biološke činjenice života. Kao što biološke razlike ništa ne govore o društvenom značaju jedne generacije, one ništa ne govore ni o društvenom značaju detinjstva. Naime, ne sme se zanemariti činjenica da se dobni odnosi – koji su biološki očigledni – *zasnivaju* na telesnim svojstvima mladosti, odraslosti ili starosti, ali se mora istaći da se oni ne mogu *izvesti* iz naturalističke činjenice života. Značaj koji Max Horkheimer daje u svom konceptu generacije metodološkoj distinkciji prirode i kulture, nova paradigma za sociologiju detinjstva daje konceptu detinjstva. „Ako se nešto *zasniva* na nekom faktoru ne znači da se ono obavezno može *izvesti* iz tog faktora ili da se podrazumeva u njemu. Ako se neka pojava *zasniva* na drugoj, ona ne može postojati bez te druge pojave; međutim, ona poseduje određene karakteristike specifične za nju samu, karakteristike koje ni u kom slučaju nisu pozajmljene iz osnovne pojave“ (Horkhajmer, 2009., 349-350). Iako počivaju na biologiji, generacijske veze nisu biološke, a ono što važi za pojam generacije važi i za pojam detinjstva. Oba pojma se, u krajnjem slučaju, ne zasnivaju na objektivno biološkim činjenicama rođenja, odnosno uzrasnim promenama. Uostalom, „nedvosmisleno je priznato da je detinjstvo u suštini *generacijski* fenomen“ (Alanen, 2004., 346).

Osnov „društvenih činjenica“ – kako je to Émil Durkheim isticao – čine društveni i kulturni odnosi, a ne biološko-naturalističke činjenice života: biološke činjenice života ništa ne govore o njihovom društvenom značaju. Na primer, pogrešno je pripisivati srodstvu – koje se objektivno biološki zasniva na činjenici rođenja, tj. poreklu prema krvi – da je u bilo kom svom

elementu „prirodno“, biološki dato. „Naprotiv, krvna veza ili veza porekla predstavlja samo podlogu na kojoj započinje društveno-kulturni proces pripisivanja srodstva, koje u potpunosti zavisi od nahodjenja zajednice, a ne od konkretnih, 'objektivnih' bioloških činjenica“ (Milić, 2001:100).

Priča o „otkriću“ detinjstva počinje s tačkom u kojoj moderni čovek otkriva društveni kontekst bioloških faktora. Antropolog Jean S. La Fontaine ovu tačku definiše ovako: „Nezrelost dece je biološka činjenica života, ali način na koji se ta nezrelost shvata i dobija na značaju jeste činjenica kulture“ (La Fontaine, 1979). Nije presudna stvar da se detinjstvo zasniva na nezrelosti kao biološkoj činjenici života; važnije od toga je istaći da detinjstvo nije determinisano onim na čemu se zasniva. Detinjstvo prvenstveno zavisi od promenljivosti društvenih, kulturnih i istorijskih faktora u korist dece i mladih. Dobni se koncept usmerava na analizu načina na koji se uzrasnost shvata, a ne na samu uzrasnost kao biološku činjenicu života. Dobna analiza detinjstvo istražuje sa istorijskog, društvenog i kulturnog stanovišta, odnosno razotkriva načine na koje se uzrast shvata i dobija na značaju (Manhajm, 2009., 350; Praut i Džejms, 2004., 51-52; Burdje, 2001., 4-10).

Ako prihvatimo stav da između bioloških i društvenih činjenica nužno ne stoji znak jednakosti, kako onda možemo objasniti procese koji su odgovorni za njihovo zajedničko delovanje? Zapravo, moramo rešiti metodološku zagonetku zajedničkog delovanja uzrasta i dobnosti, tj. zagonetku procesa u kome se uzrast kao biološka činjenica pretvara u dobnost kao proizvod ljudske delatnosti. Pod zajedničkim delovanjem uzrasta i dobnosti ne mislimo na sociobiološke pretpostavke, poput onih koje zastupa *Richard Dawkins*, britanski etolog i evolucionisti biolog u svojoj teoriji o biološkim temeljima socijalnog ponašanja (Dawkins, 1979). Put do odgovora na pitanje zašto određena socijalna ponašanja doživljavamo kao da su prirodnija i od same prirode, a druga kao da su društvenija i od samog društva je složen i težak. Sociologija se interesuje za demontažu procesa odgovornih za pretvaranje istorije u prirodu, odnosno kulturne samovolje u *prirodnu*, a to znači da traži odgovor na pitanje zašto ponašanja koja su društveno očigledna, uobičajna i svakodnevna ljudima izgledaju *prirodna* (Bourdieu, 2001., 6)? Izraz „priroda“ u istorijskom kontekstu nije konstativni iskaz o prirodi *per se*. Takav izraz zapravo spada u performativnu jezičku igru, s tom razlikom što kao performativ nešto čini, a ne samo nešto kazuje (Austin, 1994). Izraz „priroda“ u socijalnom i kulturnom značenju je performativni iskaz o stavu koji se ne dovodi u pitanje, o kome se ne raspravlja, već se uzima zdravo za gotovo. Iskaz o *detetu* kao očiglednoj biološkoj činjenici, u principu je konstativan – uostalom, zar se o deci

naširoko i nadugačko ne priča kao o prirodi *per se* – dok je iskaz o *detinjstvu* kao očiglenom socijalnom i kulturnom konstrukt, u osnovi performativan, tj. on upućuje na to da je detinjstvo ne nešto što biološki jesi, već ono što socijalno i kulturno deca čine (Marshall, 1999; Ivanović, 2003., 412-413).

Nova paradigma za sociologiju detinjstva obara svaki alibi koji ide u prilog procesima koji su odgovorni za binarno asimetrični i opozicioni sistem deca/odrasli, koji doprinosi legitimizaciji društvenih struktura odgovornih za nejednak položaj dece u društvu, odnosno koji legalizuje superiornost i legitimiše dominaciju organizovanog društva odraslih nad inherentno i strukturalno ranjivim detinjstvom. Kao što bez feminističke strategije ne bi mogli raskrinkati procese na kojima počiva asimetrični i opozicioni sistem pol/rod, tako isto bez *puerističke strategije* ne bi mogli sprovesti demontažu procesâ na kojima počiva binarno asimetrični i opozicioni sistem uzrast/doba. Na način na koji feministički koncept dosledno insistira na odgovoru na pitanje „da li je odnos među polovima *zakon prirode* ili pak *zakon kulture*“ (Papić, 1997., 6), odnosno na isti način na koji Horkheimer u svojoj generacijskoj analizi insistira na tome da se dobne nejednakosti ne mogu izvesti iz naturalističke činjenice života, može i *pueristički koncept* doprineti demontiranju procesa koji su odgovorni za rodnu asimetričnost sistema uzrast/doba. Poput pola, roda i seksualnosti, odnosno generacije i srodstva, uzrasno-dobni odnosi spadaju u opozicione binarne biološke i socijalno-kulturološke odnose koji se, kroz „reputaciju stilizovanih činova“ (Butler, Judith) ili „dugi kolektivni rad socijalizacije biološkog i biologizacije društvenog“ (Bourdieu), socijalno i kulturno konstituišu (Burdje, 2001; Butler, 2007).

Po uzoru na feminističku perspektivu, predlažem da se koncept, teorija ili društveni pokret za priznanje detinjstva zovu *puerizam*. Zašto *puerizam*? Do ovog pojma smo došli koristeći se sledećim latinskim izrazima: *puer*, dete; *pueri*, deca, detinjstvo; *pueritia*, detinjstvo, dečaćko doba (do 17. Godine). Izraze koji su sa ovim veoma bliski – *puerilis*, detinjsko ponašanje i *pueriliter*, detinjasto, detinjski – s njima ne treba mešati. Budući da u našem jeziku nema odgovarajućih pridevskih obrazovanja reči za izraze "detinjstvo", izrazi *puerizam*, *pueristički*, *puerističnost* čine nam se *prikladnijim od reči „detinjstveno“, „detinjstveni“, „detinjstvenost“*. Uostalom, već smo se navikli na izraze *adultno*, *adultistično*, *adultističnost* koji se često koriste u psihološkoj i medicinskoj naučnoj komunikaciji.

O spletu veza između biološke očiglednosti i društvenih konstrukcija Pierre Bourdieu sudi na sledeći način: „Biološke očiglednosti i vrlo realne posledice koje je proizveo u telima i mozgovima dugi kolektivni rad socijalizacije biološkog i biologizacije društvenog ujedinjuju se u zaveri da

preokrenu odnos između uzroka i posledice i čine da naturalizovana društvena konstrukcija ('rodovi' kao polni habitus) izgleda kao prirodna osnova proizvoljne podele koja je u osnovi i stvarnosti i predstave o stvarnosti" (Burdje, 2001., 8). „Dobnost“ je uzrasni habitus kao što je „rod“ polni habitus, ali je detinjstvo, u našoj svesti, više nego polnost opsednuto duhom biološkog determinizma. Ukoliko demokratija podrazumeva borbu za iskorenjivanje svih oblika vladavine, onda ona podrazumeva i borbu protiv vladavine koja počiva na uzrasno-dobnoj diferencijaciji društva. Analiza detinjstva kao institucije pretpostavlja analizu vladajućih koncepata društvene polarizacije; uostalom, moderno društvo se diferencira, strukturira i polarizuje i po uzrasno-dobnom principu.

Dobni koncept, usmeren na istraživanje odnosa organizovanog društva odraslih i fluidnog društvenog života dece, pridonosi raskrinkavanju ideja na kojima počiva sistem uzrast/dobnost kao sklop aranžmana kojima jedno društvo biološku (ne)zrelost pretvara u proizvode ljudske delatnosti, odnosno mehanizme i institucije koje su odgovorne za socijalizaciju biološkog i biologizaciju društvenog u životu dece. On u tome uspeva zato što je prihvatio stanovište nove paradigme za sociologiju detinjstva koja polazi od pretpostavke da je detinjstvo socijalni, kulturni i istorijski proizvod društvenih odnosa. Time što je uspeo da demontira procese koji su odgovorni za pretvaranje istorije detinjstva u „prirodu“, nova paradigma za sociologiju detinjstva uspeva osporiti i argumente različitih vrsta biološkog determinizma, poput *Richarda Dawkinsa*. U njegovoj sociobiološkoj teoriji, koja izučava biološke temelje socijalnog ponašanja raznih vrsta organizama, uključujući i ljude, *Dawkins* tvrdi da svim bićima vladaju geni i da su ona samo mašine za njihovo preživljavanje, odnosno da su živa bića mašine stvorene pomoću njihovih gena (*Dawkins*, 1979). Po takvom konceptu, pile bi bilo samo „način da jedno jaje proizvede drugo“ (Butler). Nasuprot tome, društvena teorija se i konstituisala kao naučna disciplina upravo zahvaljujući sposobnosti da dovede u pitanje shvatanja atribucije ljudske prirode kao deskriptivne u smislu da su vrednosno neutralne ili kao preskriptivne u smislu da predstavljaju refleksiju nekih ideoloških pretpostavki o tome šta znači biti čovek (Bradie, 1994).

Nikada ne bi smeli prestati da se čudimo pred činjenicom da su i najnepodnošljivija društvena ponašanja održiva ukoliko o njima sudimo da su prihvatljiva, odnosno ako ih doživljavamo kao da su „prirodna“. Pierre Bourdieu ovu gnoseološku situaciju nazvao *paradoks dokse*: „Da se uspostavljeni poredak, sa svojim odnosima vlasti, svojim pravima i svojim nepoštovanjem prava, svojim privilegijama i svojim nepravdama, održava, kada se sve uzme u obzir, i pored nekih istorijskih nesreća, tako lako da

najnepodnošljiviji uslovi života često izgledaju kao prihvatljivi, čak i prirodni“ (Burdje, 2001., 5). S druge strane, paradigma o detinjstvu kao društvenom, kulturnom i istorijskom konstrukt ne znači da se istorizovanjem detinjstva obesprirođuje društveni život dece, a niti da je biologija irelevantna za razumevanje istorije detinjstva. Naprosto se radi o promeni pristupa, o novoj paradigmi koja polazi od pretpostavke da je detinjstvo proizvod socijalnih odnosa i uzajamnih aktivnosti odraslih i dece. Rečeno, međutim, ne daje odgovor na pitanje zašto zdravorazumsko poimanje detinjstva – iako je ono istorijski, društveni i kulturni konstrukt – prihvata kao da je prirodni, a ne društveni proces.

Paradoks dokse je i te kako važan faktor u razumevanju detinjstva. On upućuje na činjenicu da društva i kulture tokom milenijuma egzistencije čovečanstva konstruišu ponašanja odraslih i dece tako da ona, sada kao usvojena ponašanja, postaju njihova jedina i prava priroda (*natura naturata*). Uvek postoji rizik da se određeni društveni procesi, istorijski mehanizmi i institucije, odnosno ponašanja uzimaju kao da su prirodna. Globalne institucije, poput moderne države-nacije ili tradicionalnih verskih organizacija (crkva) – da spomenemo najeklatantnije institucije – doživljavamo kao da su prirodne, zašto bi onda institucija detinjstva bila izuzetak, zašto i nju ne bi doživljavali kao da je *prirodna*.

To što mu se – iako je socijalni i kulturni konstrukt – pridaje prirodno značenje neće ostati bez posledica; ako ništa drugo, „prirodnost“ detinjstva naprosto osnažuje faktore njegovog „isčezavanja“ (Postman, 1994). Nažalost, ideja detinjstvo nije nastala da bi trajala večno, ona se može urušiti kao i druge ideje modernog društva. Ekologija ljudskog razvoja – kako to ističe Urie Bronfenbrenner – pod snažnim uticajem je društvenih struktura i njihovih promena (Bronfenbrenner, 1997). One utiču na kvalitet života dece, na „ekologiju“ njihovog razvoja, snažnije nego lične želje i aspiracije roditelja (Qvortrup, 1995., 96-97). Istorija detinjstva nas je naučila da društvene strukture nikada nisu bile naklonjene deci. One to nisu ni danas, nisu to bile ni u doba detocentrizma, pa zašto onda očekivati da će biti naklonjene u doba „postmodernog deteta“ (Jenks, Chris).

Indikativno je zapažanje Jensa Qvortrupa o detinjstvu kao instituciji koja je pod sve snažnijim uticajem društvenih struktura. Ako se tako nastavi, savremeno će detinjstvo – snažno pogođeno institucionalizacijom, ekonomskom deprivacijom i socijalnom isključenošću – postajati sve kraća i kraća faza u čovekovom životu. „Detinjstvo se podvrgava formama i sadržajima koji izgledaju slični onim vanporodičnim strukturama u kojima odrasli provode svoj život“ (Qvortrup, 1995/, 96-97; Saton-Smit, 1989). Posledice ekonomske deprivacije izlaze iz okvira tradicionalno shvaćenog

siromaštva dece i sve više se odnose na socijalnu isključenost koja vodi sve većoj ekspanziji „negativnog identiteta“ dece (Erikson, Erik), odnosno „negativnog detinjstva“.

Ne samo da tokom srednjeg veka “childhood was not treated as a matter of serious concern”, kako ističu Philippe Aries i Jacques Le Goff, nego ni linearna, industrijska modernost nije dugo pridavala veći značaj staranju o deci, dok je postindustrijska modernost tek nedavno spoznala pogubnost posledica materijalne i kulturne deprivacije dece i socijalne isključenosti detinjstva i mladih iz uticaja na organizovane strukture odraslih. Treba imati stomak pa čitati osmu glavu Marxovog *Kapitala*, u kojoj stoji i ova rečenica: „To im nije smetalo da iz krvi male dece, koja su radi obavljanja svoga rada morala biti podizana na stolice, predu svilu 10 časova dnevno“ (Marks, 1933., 293). Borba za ukidanje dečjeg rada (*child work*) nije okončana ni u postindustrijskom društvu. U njemu civilizacijski lift najamni dečji rad samo penje na viši sprat, i ništa drugo. Deca-radnici i dečji rad nisu nestali (Vudhed, 2004). Postindustrijska proizvodnja je sačuvala „radna mesta“ rezervisana za decu, posebno za decu koja napuštaju školu primorana da alternativno popunjavaju porodični budžet. Društvo žrtvuje puerističko delanje mladih, iako je ono sadržajnije od bilo kojeg oblika najamnog rada. Detinjstvo dece-radnika isčezava u najamnom radu. Puerističko delanje je samosvrhovita i spontana dečja delatnost, praksa koja predstavlja posebnu vrstu slobodnog, ničim ograničenog i samosvrhovitog društvenog delanja. Ono se ne može izjednačavati sa procesom socijalizacije, vaspitanja i obrazovanja. Najamni dečji rad pre svega stigmatizuje detinjstvo, a potom primorava decu-radnike da se dragovoljno odreknu detinjstva, i da se, iako nezrela, prisilno priključe organizovanom društvu odraslih. Dečji rad spada u najsramniji i najgrublji oblik negativnog detinjstva.

Tradicionalna sociologija je decu isključivo proučavala kroz mikroaspekte porodičnog života, odnosno u okvirima procesa socijalizacije: zajedno sa psihologijom i pedagogijom tretirala ih je kao „sirovi materijal procesa socijalizacije“ (Jean Qvortrup). Pedagogija, na primer, još uvek u procesu socijalizacije vidi idealno sredstvo za postizanje obrazovnog cilja: proizvodnju tipa „obrazovanog čoveka“ neophodnog za reprodukciju i dalje funkcionisanje datih društvenih odnosa. Nakon što su se pod uticajem ideologija i socijalnih katastrofa XX veka raspršili stari, prosvetiteljski ideali obrazovanja, obrazovanje gubi tradicionalnu funkciju vaspitne delatnosti (Asman, 2002). Proces socijalizacije, koji još uvek figurira kao prva i glavna radionica za proizvodnju prilagođenih pojedinaca, spada u najveće probleme refleksivne modernosti (Bek, 2001., 235, 266).

Detinjstvo „rizičnog društva“ snažno „napreduje“, tako što deca iz „detocentrične“ pozicije prelazi u poziciju „postmodernog deteta“. Danas deca svoju tranziciju u odraslost plaćaju skuplje nego što su je plaćala juče, a sutra će plaćati više nego danas. Sukob generacija, povesno gledano, supstituiše klasne sukobe. Mladi danas nisu nezrela i nevina deca od kojih se očekuje samo da postanu odrasli. Od njih se očekuje mnogo više: da se potvrde kao „bolji odrasli“ od samih odraslih. Naime, od njih se zahteva da su „superiorniji skup onih vrednosti koje im pripisuje svet odraslih, a koje njima nedostaju“ (Scutter, 1993., 12). Poznatu metaforu Lloyda deMausea o „detetu kao kutiji za otrov“ (*the child as poison container*), koja govori o tome da roditelji, s namerom da se bezopasno oslobode depresije i besa, decu koriste kao kutije u koje ubacuju sva svoja loša osećanja – danas već koriste za opisivanje vlastitog iskustva (deMause, 1979). S druge strane, Neil Postman kategorički ističe da u američkoj kulturi vlada veliko neprijateljstvo društvenih struktura prema deci, upozoravajući da to može dovesti do potpunog „iščezavanja detinjstva“ (Postman, 1994).

Izvesno, negativno detinjstvo će postati glavni problem „rizičnog društva“. Postmoderno doba se neće odreći detinjstva, ali ga može vratiti na početnu tačku. Među uglednim sociolozima raste broj poznatih imena koja se posvećuju proučavanju posledica negativnog detinjstva. Postindustrijsko društvo se cepa na dva sveta, na svet organizovanog društva odraslih i na svet fluidnog društva mladih. Oba sveta se međusobno sve više razdvajaju, ali samo s jednom razlikom: zona intimnosti i prisnosti decu i odrasle sve više spaja (Sennett, 1989., 444-448). Dok, s jedne strane, većini savremenih žena, koje su zaposlene ili na neki drugi način angažovane u javnom životu, „radno mesto sve više služi kao mesto bega od stresnoga braka, porodice i kućnih poslovanje“ (Patnam, 2008:111), bega od doma koji se ograničava na život s decom, dok i one kao i zaposleni muškarci život sa decom doživljavaju kao intimnu tiraniju, a boravak u kući kao nepodnošljivu klaustrofobiju – život sa decom im na kraju postaje jedini smisao života. Izlazak iz začaranog kruga tiranije prisnosti konačno je pronađen u formi institucionalizacije detinjstva, smeštanja dece u dečje vrtiće i ustanove za celodnevni boravak. Sve je manje roditelja koji su spremni da se prepustite prisnom ugnjetavanju i zavodničkoj tiraniji svoje dece, a sve više onih koji decu prepuštaju ustanovama koje vode brigu o njihovoj sigurnosti i bezbednosti. Cenu odvajanja radnog procesa i radnih mesta izvan porodičnog doma platila su deca. Deca su odvojena od sveta odraslih, a odrasli su doveli u pitanje ideju privatnosti. Što se manje porodica koje se distanciraju od društva to je više dece koja ne osećaju blagodeti privatnosti i intimnosti porodičnog doma. Pristajanje na život ograničen na decu mnogima danas izgleda opravdan i prihvatljiv jedino ako time udovoljavaju

autoritetu zajednice i ako veruju da su time ispunili dug zajednici da opstane (Vederil, 2005:162-192). Između roditelja i dece danas je na delu zavodnička tiranija dece, a ne autoritet roditelja. „Dok su se nekada deca držala nas, u toku modernosti, da bi smo ih vodili ka njihovoj/našoj 'budućnosti', danas se mi, tokom kasne modernosti, držimo njih radi 'nostalgичnog' utemeljenja jer su te promene za nas nepodnošljive i dezorijentišu nas... Mi smo oduvek pazili na decu, ali nekada kao čuvari njihove/naše budućnosti, a danas zato što se taj odnos na suptilan način preokrenuo i ona su postala čuvari, staratelji 'dobrog' u našim odnosima“ (Dženks, 2004., 104-6).

Nova paradigma za sociologiju detinjstva daje veliki doprinos razumevanju ideje, prakse i kulture detinjstva. U novom sociološkom diskursu o detinjstvu, ono više ne figurira kao epifenomen odraslosti, a niti se njegova praksa i kultura podvode pod istorijske mehanizme koji su inherentni samo društvu odraslih. Pueristički pristup se, naime, oslobodio kako biološko-naturalističkih tako i adultističkih principa u tumačenju detinjstva. Priznanje detinjstva, kao posebne puerističke dimenzije društva, najpreči je zadatak kasne modernosti, jer se „bez bavljenja detinjstvom ne može adekvatno objasniti društveno“ (James and Prout, 1998). Kao pojam, *puerizam* je homologan pojmu *adultizma*: gledano iz pozicije politike priznanja, dete je ljudsko biće koje možemo pretpostaviti svakom drugom ljudskom biću, a detinjstvo društvena institucija koju možemo pretpostaviti svakoj drugoj društvenoj instituciji.

Ponovimo, ideja detinjstva se ne može izvesti iz bioloških činjenica života. Osećanje prisnosti s decom ne može se objasniti činjenicom da je ljubav prema deci univerzalni afektivno-psihološki obrazac. Time što se osećaj prisnosti ne podvodi pod sociobiološku reakciju ne dovodimo u pitanje prisnost kao psihološku reakciju, odnosno ne sumnjamo altruizam koji je u čvrstoj vezi sa takvom reakcijom. Prisnost je afektivno-psihološko ponašanje, a njegove reakcije su: frustracije, strah od nepoznate osobe, strah od razdvajanja ili napuštanja, nestajanja ili smrti. Za takvo ponašanje sociobiolozi misle da spada u nešto što se zove „ljudska priroda“ (Zlotovic, 1989). Ukoliko se samo letimično osvrnemo na problem zlostavljanja dece, teza o prisnosti kao genetičkoj bihevioralnoj dispoziciji – koja karakteriše ljudsku vrstu i koju sociobiolozi definišu kao „prirodu čoveka“ – pada u vodu (Tucić, 1999., 143-158).

Društvena se teorija još uvek nije oslobodila biološko-naturalističkih pretpostavki detinjstva. Uzaludno je za to tražiti argumente u činjenici da je detinjstvo dugotrajan i inertan proces. To što dete inertno i jednolično napreduje kroz vreme, to što dečiji život izgleda kao puki evolutivni i biološki proces, ništa ne govori, na primer, o političkoj volji društva da ga

zaštitimo ili o pravima deteta. Uostalom, zar konotacije o prirodnosti, univerzalnosti, iracionalnosti, nezrelosti i prolaznosti dečjeg života nisu proizvod tradicionalne psihologije, odnosno zar tradicionalna pedagogija koncept socijalizacije ne tumači kao proces socijalne indukcije i adaptacije. Društvena teorija mora prekinuti sa praksom koja insistira na tome da je dete „pasivni objekat nesavršene društvenosti“. Konačno, zar ponašanje odraslih prema deci još uvek nije uslovljeno shvatanjem „da je decu bolje smatrati bićima u razvoju nego pripadnicima kategorije ljudi“ (Mejel, 2004:227)? Zar običnom čoveku još uvek ne izgleda kao da se oko deteta uvek nešto mora čekati: od toga da ga još nema, ali će jednom biti, preko toga da ono još ne zna, ali će jednom znati, pa do toga da još ne može, ali će jednom moći? U diskursu o detinjstvu zadugo će se preplitati naučno mišljenje i zdravorazumsko mnjenje.

Iako je društveni konstrukt, na detinjstvo se još uvek gleda kao na naturalizovanu društvenu konstrukciju, ili mu se kao povesno inertnom mikroprocesu pripisuje evolutivno značenje. Naime, u odnosu na organizovano društvo odraslih – koje nas dijahrono povezuje sa našim precima i potomcima – u fluidnom puerističkom društvu ljudi se povezuju sinhrono. U društvu odraslih, koje se menja brže ili sporije, ponekad i revolucionarno, socijalno vreme se uzima ozbiljno, posebno kao istorijska kategorija. Puerističko se društvo menja tromo, linearno i skoro neprimetno, tako da ono socijalnom vremenu ne pridaje veći značaj, i ne uzima ga ozbiljno. Iako dinamični društveni konstrukt, detinjstvo inklinira linearnim i evolutivnim, a ne brzim i revolucionarnim promenama.

Pogrešno je pretpostavljati da je samo organizovano društvo odraslih pravo „društvo“, a da puerističko društvo nije „društvo“. Takve pretpostavke nisu bez posledica. Na primer, o deci koja stradaju kao žrtve rata dugo je vladala potpuna ravnodušnost: ona se, naprosto, „nisu računala“. Dokumenta o deci-žrtvama rata skoro da i nema – istoričari ih moraju lupom tražiti. U ratu nisu nevidljiva sama deca – nevidljiva su i njihova stradanja. O dečjim žrtvama se naširoko moralizuje ili su ideologizirana, ali se ne računaju. I moderno doba je indiferentno prema deci. Pravima dece se, na primer, upućuju prigovori da se njima atakuje na prirodnu hijerarhiju porodičnih uloga, odnosno na svetu ulogu porodice, a optužuju se i za potkopavanje samih temelja društva.

Dobni koncept ukazuje na pogubno delovanje vertikalne podele dobnih uloga, i bez ograničenja ističe da ona vodi sve većoj nejednakosti i konfliktima između organizovanog društva odraslih i puerističkog društva mladih. Drugo, odbacujući svaki oblik determinizma, on ukazuje na potrebu za priznanjem detinjstva. Do njega se ne dolazi tradicionalnim insistiranjem

na normi „deteta na svom mestu“ (engl. *proper children*), ali ne samo zato što joj nedostaje empirijska potvrda. Polazeći od premisa da ne postoji način na koji se deca ponašaju već samo način ponašanja dece, dobni koncept dolazi do zaključka da decu trebamo priznati kakva jesu. Treće, dobni koncept se aktivno suprostavlja uzusu da o detinjstvu trebamo suditi kao o izvoru ograničenja, nepriznanja, pa čak i uvreda. Na primer, po navici prihvatamo stav da je odraslima *urođen* sadržaj govora, ali ne i deci. Dečjem učenju govora, sposobnosti koja im je gotovo urođena, ne daje se veći značaj. Na nju se skoro i zaboravlja. Podela društva na odrasle, koje determiniše sadržaj govora, i na decu, koju determiniše sposobnost da uče govoriti, u startu dovodi do njihove nejednakosti. Pridavanje većeg značaja sadržaju govor a manjeg učenju govora, decu u startu dovodi u inferioran položaj. Priznavanjem urođene sposobnost i prinuđenosti da nauče da govore, deca se automatski dovode u ravnopravan položaj sa odraslima kojima je „urođen“ sadržaj govora. Hardmanova je u pravu kada ističe da „decu treba proučavati po njihovom vlastitom pravu, a ne samo kao skladišta *poučavanja* odraslih“ (Hardman, 1973., 87).

Dobni koncept, ne samo da otkriva detinjstvo – on ga i konstruiše kao puerističku stvarnost. Nasuprot civilizacijskom napretku, predstave o deci su i dalje u senci institucija odraslih. Priznanje detinjstva je blagodetno za kulturu detinjstva. To što joj pridajemo minoran začaj ne znači da nije rezerva ogromne ljudske energije, izviruće snage koja čovečanstvu osigurava budućnost. Priznavanjem detinjstva dogodiće se dosad neviđena fulguracija kulture. Ona će označiti prelaz čovečanstva sa organizovanog društva odraslih, njegovih zakonitosti, na zakonitosti jednog višeg, prethodno nepostojećeg spoja puerističkog društva mladih i društva odraslih u jedan obuhvatni sistem. Nova kultura, izazvana priznavanjem detinjstva, nateraće odrasle da napuste milenijsku praksu naopakog priznanja detinjstva i da usvoje novu praksu u kojoj deca neće imati priliku da osele uticaj omalovažavajuće slike o sebi u procesu svoje tranzicije u odrasle osobe.

Prošla su vremena kada se smatralo sociološkom anomalijom ako na mlade gledamo kao na primarnu potrebu društva (Kingsley Davis). Ideja ili potreba za priznavanjem detinjstva je primarna potreba postindustrijskog društva (Nenadić, 2010., 265-283). Politika priznanja dovodi u pitanje sva dosadašnja konvencionalna gledišta o detinjstvu. Ona polazi od pretpostavke da su puerističnost i adultističnost jednakovredne institucije. Politika priznanja ideju o jednakosti detinjstva stavlja u istu ravan sa multikulturalizmom, feminizmom, environmentalizmom. Pokretom za jednakost dece zatvara se krug politike priznanja. Kao što diskurs o kulturnoj, rodnoj, rasnoj i manjinskoj jednakosti svugde nije odmah primljen

s oduševljenjem, tako se i ideja ili pokret za priznanje dobne jednakosti bori za svoje mesto u društvu. Iako nova, *puerizam* je politička ideja koja predstavlja osnov kako kulturne i političke stvarnosti tako i predstava o njoj. Puerizam je novi koncept koji na detinjstvo ne gleda kao na dečji *curriculum vitea*, biografski ograničen razvoj do odrastanja kojim upravljaju sentimentalnost, uvažavanje, uljudnost i humanost, već o njemu sudi kao o značajnoj ideji, posebnoj praksi i kulturi. Deca nisu pasivni objekat nesavršene društvenosti, kako o njima sude tradicionalne teorije socijalizacije, nego su aktivni subjekti autentične društvenosti. Diskurs o detinjstvu kao društvenom i kulturnom konstrukturu „pomak je od funkcije ka značenju“ (Crick, Francis).

Nasuprot adultističkom konceptu, koji o deci govori iz pozicije šire shvaćenog principa razlike, tj. iz pozicije „Das ganz Andere“, uzrasne *drugosti*, pueristički koncept o deci ne sudi iz pozicije *Drugog*, nego iz pozicije razlike u istosti, a to znači iz pozicije zajedničkog identiteta i njegovog priznanja. Glavna sličnost koju dele sva ljudska bića je jezik, shvaćen u širem smislu, tj. koji pored govora pokriva i druge načine izražavanja posredstvom kojih definišemo sebe, uključujući tako i „jezik“ dece, a koga oni uče u interakciji sa drugima. Sposobnost da nauči govoriti i sposobnost da se služi drugim načina izražavanja koji su zajednički svim ljudima, poput igre, pokreta, ljubavi dovoljni su kriteriji da se deci prizna pravo na jednakost sa odraslima.

U tradiciji zapadnocentrične antropologije, „drugost“ se percipira kao biti „primitivan“, „divlji“, „necivilizovan“. Jezik, u smislu reči koje govorimo i njihovog sadržaja i biologije, u smislu tela odraslog i tela deteta, često se uzimaju kao dokazi da su deca u odnosu na odrasle „Das ganz Andere“. S jedne strane, odrasli na svoje telo gledaju uzvišeno, kao na profanu ikonu, sentimentaliziranu vrednost, a na telo deteta kao na nešto jeftino, trivijalno, obično i vulgarno. Tek kada sasvim ostare, vraćaju se toj slici kao suvenirsimbolu svoje mladosti. Odrasli na svoje telo gledaju kao da je posvećeno, kao da je njihov habitus ili „nosilac“ njihovog ukusa.

Philippe Ariès među prvim uočava da „veza između detinjstva, primitivizma i iracionalnosti, ili prelogizma, obeležava našu savremenu percepciju detinjstva. On se rodio kod Rusoa, ali pripada istoriji XX veka. On je tek nedavno prešao iz psiholoških, pedagoških, psihijatrijskih i psihoanalitičkih teorija u opšte mnjenje...“ (Arijes, 1989., 166). Ideološke predstave zapadnocentrične antropologije o ne-zapadnim narodima i kulturama kao primitivnim i necivilizovanim u pedagoškoj teoriji i praksi preneti je i na decu: dete je divljak u našoj kući, u našem dvorištu. Zadatak

školskih sistema je da decu-divljake kulturno (pre)vaspitaju i civilizuju u odrasle građane države-nacije.

Iako pledira da ima prvenstvo u bavljenju detetom, „škola se ustvari najmanje bavila detetom“ (Milić, 2001., 153). Gledano s druge strane, istorija detinjstva nas podseća da je upravo škola imala najvažniju ulogu u nastajanju detinjstva. Pitanje zašto nije uticala na njegovo priznanje – zagonetka je koja traži odgovor. Kritičari školskih sistema su uočili da se obrazovni procesi još uvek čvrsto drže konvencionalnog modela po kome su deca „potpuno drugačija“ od odraslih. Ovo shvatanje je dovelo do toga da u praksi ideji detinjstva, i pre svega kulturi detinjstva nije rezervisano mesto u školi.

Škola se konstituisala u potpunu totalnu ustanovu ili disciplinsku instituciju društva odraslih koja ignoriše detinjstvo i njegovu kulturu. Dariusz Chętkowski, poljski praktičar koji se zalaže da škola „učenike pusti s lanca“, kritikuje stanje u kome se valjanim društvenim životom i valjanom kulturom smatra samo život i kultura odraslih, i ne priznaju vrednosti dečje kulture i kulture mladih (Hentkovski, 2005). Upozorenje, koje dolazi sa više strana, da je ono što deca dobiju kroz školsku kulturu srazmerno onome što u školu unesu kao svoju kulturu, kao svoj „kulturni kapital“, pamti se samo kao dobar aforizam. Škola bez kulture koju deca u nju unose kao svoj doprinos školskoj kulturi osuđena je na propast, a brisanje dečje kulture iz obrazovanja, da bi se u mlade „utisnula“ samo školska kultura odraslih – obrazovni je paradoks. Ako je tačna Frojdova konstatacija da je „potiskivanje proživljenog traumatična stvar na čije se razrešenje kad-tad moramo vratiti“, onda je treba primeniti i na školu. Strukturalno i institucionalno zanemarivanje detinjstva produbljuje sukobe društvenih institucija i detinjstva. Najveći kulturni uspesi i najduži civilizacijski iskoraci organizovanog društva odraslih mali su uspesi i mali koraci za dete i detinjstvo. Kada se kulturni proces okrene, čovečanstvo neće brinuti o svom opstanaku i svom razvoju.

Obrazovna je ideologija, nastala na tragu tradicionalne pedagogije i psihologije, kao što smo istakli – i dalje na delu; ona na decu gleda kao na nešto što je unutrašnje drugačije, mada su po sredi razlike u istosti. Detinjstvo nije „drugačije koje je udaljeno“, spoljašnje drugačije; ono je neposredno drugačije, „drugačije u našoj blizini“, naše unutrašnje drugačije. Na unutrašnje i spoljašnje drugačije treba gledati kao na dve dimenzije kulture. Marc Augé ističe da udaljeno, spoljašnje drugačije često može biti bliže od drugačijeg u našoj blizini, neposredno drugačijeg (Ože, 2005). Upravo se to dogodilo i sa decom kao neposredno drugačijim. Škola uvek veću brigu posvećuje spoljašnjem nego neposredno drugačijem; ona zatvara

oči pred detinjstvom kao drugačijim u našoj blizini. Mnogo je razloga zbog kojih je detinjstvo ostala nevidljiva čak i u školi.

Poznato je iz problema dečijih parava da su deca dvostruko ranjiva: usled uticaja bioloških i psiholoških činjenica i usled socijalnih i kulturnih stavova i pretpostavki. Deca su inherentno ranjiva jer biološki nejaka, nezrela, bez znanja zavise od odraslih iz njihove bliže i šire okoline, a strukturalno su ranjiva kada usled potpunog nedostatka političke i ekonomske moći i građanskih prava zavise od moći odraslih i odluka njihovih struktura. „Odnos između inherentne i strukturalne ranjivosti očigledno je izrazito determinisan kulturnim uverenjima“ (Landsdown, 1994., 48). Biološko-naturalistička distanca između nejake i nezrele dece i jakih i zrelih odraslih uvek će postojati, i kao takva ukazivati na biološku i psihološku, odnosno inherentnu ranjivost dece, ali to ne znači da se kulturna uverenja odraslih o njoj neće menjati. S druge strane, apriorizam društva odraslih decu percipira na način na koji društvene strukture ne snose nikakvu odgovornost za njih i njihov razvoj. Ono svoju odgovornost prebacuje na porodicu koja je i sama biološko-naturalistički determinisana. „Drugim rečima, njihova pretpostavljena inherentna ranjivost zapravo je izgovor da se izbegne bavljenje njihovom strukturalnom ranjivošću“ (Landsdown, 2004., 187). Suštinski gledano, zbog svoje sklonosti ka suviše snažnom oslanjanju na pretpostavke o dečjoj biološkoj i psihičkoj ranjivosti u praksi se zanemaruje činjenica o nedovoljnom usredsređivanju na to u kojoj meri nedostatak građanskog statusa doprinosi ranjivosti dece. Problem je poželjno sagledati u analogiji sa položajem žena.

Bez priznanja jednakosti uopšte, a to znači i jednakosti dece, demokratija ne može pretendovati da opstane kao politička ideja i društvena praksa. Demokratsko društvo će konačno morati prihvatiti puerističko značenje – ili ga neće biti. U njemu svi odrasli – a ne samo roditelji i učitelji – moraju prihvatiti stav da o deci treba suditi iz puerističke, a ne iz adultističke pozicije. Ponovimo još jednom: veštinu stavljanja društvenih odnosa u puerističku poziciju ne smemo brkati sa društvenim odnosima kakve proizvodi saosećanje i empatija prema deci. Velikom broju ljudi sve ovo liči na nemoguću misiju. Učitelji, sve do XIX veka, nisu raspolagali veštinom stavljanja u poziciju učenika, mada su pedagoške teorije tvrdile da to nije nemoguće. Danas možemo nivo profesionalnosti učitelja meriti načinom njihovog pozicioniranja u odnosu na učenike. Dijalog između organizovanog društva odraslih i puerističkog društva mladih porodicu i školu dugo će činiti mogućim ustanovama vaspitanja i socijaliziranja. Fundamentalno dijaloški odnos dece i odraslih deci je neophodan radi sticanja identiteta, a odraslima da bi redefinisali svoje stavove o detinjstvu.

Georg H. Mead je davno (1934) uočio da stavljanje nastavnika u poziciju deteta nije nerešiv problem. On nije nerešiv ni za druge odrasle. Uzlazna linija veze između obrazovanja i detinjstva, ispoljena kroz uvažavanje iskustva deteta, uverila ga je da se odrasli mogu „postaviti u poziciju deteta“. U literaturi iz XVI, XVII, pa i XVIII veka mogu se naći dokazi da se sa decom – kako pre Arièsa ističe Mead – postupalo kao sa „malim odraslima“, „odraslima s manjkavošću“. Još uvek vlada uverenje da decu treba disciplinovati kako bi postala „deca na svom mestu“ (*proper childrens*). Mead je uočio da predmoderno obrazovanje počiva na iskrivljenom modelu koji glasi: „Sve što se uči, deci treba davati u onom obliku u kojem se odrasli njime služe“ (Mead, 2003., 302). Prelazak na novi model – *sve što deca uče, treba im davati po meri njih samih* – još uvek nije sasvim prihvaćen u praksi. Neki nastavnici su još uvek tradicionalni, i ne osećaju se komotno kada tako podučavaju decu. Tradicionalne obrazovne teorije su upućivale učitelje da o detinjstvu vode računa samo kroz proces socijalizacije, tj. kao društvenu akciju odraslih. „Svet detinjstva je potrebno izučavati ne samo kao produkt socijalizacije i učenja od strane odraslih već i kao autonomnu sociokulturnu realnost, svojevrsnu supkulturu koja ima svoj vlastiti jezik, strukturu, funkciju, pa i tradiciju. Ako su do sada naučnici gledali na detinjstvo očima odraslih, onda sada oni žele da promene ugao gledanja i pogledaju na svet odraslih kroz prizmu dečjeg doživljavanja“ (Kon, 1989., 100). Takav zahtev upućen školi i učiteljima na prvi pogled može izgledati bizaran, ali on samo upućuje na potrebu priznanja detinjstva kao jednog od značajnih problema savremenog sveta.

LITERATURA:

Alanen, L.(2004): „Istraživanja u generacijskoj analizi“, u: Tomanović, S. (ur.): *Sociologija detinjstva*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 345-360

Arijes, F. (1998): *Vekovi detinjstva*, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva

Asman, A. (2002): *Rad na nacionalnom pamćenju*, Beograd, Biblioteka XX vek

Bauman, Z. (2000): „What is Means „To be Excluded“, Living to Stay Apart – or Together, u: Askons, P., Stewart, A. (ed.), *Social Inclusion, Possibilities and Tensions*, New York, St. Martin's Press Inc., pp.73-88

Bek, U. (2001): *Rizično društvo – U susret novoj moderni*., Beograd, „Filip Višnjić“

Berger, L. and Luckman, Th. (1966): *The Social Construction of Reality*, New York, Penguin Books Ltd.

Bradie, M., (1994): *The Chain: Evolution and Ethics*, New York, State University of New York Press

Bronfenbrenner, J. (1997): *Ekologija ljudskog razvoja*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Burdije, P. (2001): *Vladavina muškaraca*, Podgorica, CID&Univerzitet Crne gore

Burdije, P. (1998): Društveni prostor i simbolička moć. U: Spasić, I. (ur.), *Interpretativna sociologija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 143-158

Butler, J. (2007): *Rodne nevolje: feminizam i subverzija identiteta*, Ulcinj, Plima

deMause, L. (ed.) (1979): *The Evolucion of Childhood*. U: deMause: *The History of Childhood*, New York, Psychohistory Press. Dostupno preko: <http://www.psychohistory.com/html/p1x22.htm> (08.02.2012).

deMause, L. (ed.)(1998): *The History of Child Abuse*. U: *The Journal od Psychohistory* 25 (3) Winter. http://www.psychohistory.com/html/05_history.html (08.02.2011.)

Dibe, F. (2002): *Srednjoškolci*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Dokins, R. (1979): *Sebični gen*, Beograd, „Vuk Karadžić“

Dženks, K. (2004): „Postmoderno dete“. U Tomanović, S.(ur.): *Sociologija detinjstva – sociološka hrestomatija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str.96-109

Fuko, M. (1997): *Nadzirati i kažnjavati – rođenje zatvora*, Beograd, Prosveta

Gatman, E. (ur.) (2003): Uvod. *Ispitivanje politike priznanja*, Novi Sad, Centar za multikulturalnost, str.15-32

Gidens, E. (2003): *Sociologija*, Beograd, Ekonomski fakultet u Beogradu

Harden, Dž. (2004): Kod kuće je najbolje: Distinkcija javno/privatno u dečjem teoretisanju o riziku i bezbednosti, u: Tomanović, S. (ur.), *Sociologija detinjstva – Sociološka hrestomatija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 243-261

Hardman, Charlotte (1973): Can tther, be an Antropology of Children. *Journal of the Antropology Society of Oxford*, 4.(1):85-99.

Hentkovski, D. (2005): *Iz škole. Da li učenika pustiti s naca*, Beograd, Clio

Horkhajmer, M. (2009): *Esej o sociologiji znanja*, Novi Sad, Mediterran publishing

Ivanović, Z. (2003): Pogovor: Antropologija žene i pitanje rodni odnosa u izmenjenom diskursu antropologije. U: Papić, Ž. & Sklevicky, L. (eds): *Antropologija žene*, Beograd, Biblioteka XX vek, str. 381-435

Jenks, Ch. ed. (2005): *Childhood – Critical Concepts in Sociology*, London and New York, Routledge Taylor&Francis

Kečkemeti, P. (2009): Uvod. U: Manhajm, K.: *Eseji o sociologiji znanja*, Novi Sad, Mediterran publishing, str. 13-50

Kon, I.S. (1991) *Deti i kultura*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Kuljić, T. (2009): *Sociologija generacije*, Beograd, Čigoja štampa

La Fontaine, J.S. ed. (1979): *Sex and Age as Prindiples od Social Differentiation*, London, Academic Press

Landsdown, G. (2004): Children's Rights, u: Mayall, B.: *Children's Child-hood: Observed and Experienced*, London, The Falmer Press, pp. 45-63

Malinowsky, B. (1970): The Parenthood, the Basis of Social Structure, u: Laub Coser, B., *The Family, Its Structure and Functions*, London, Macmillan, pp. 51-63

Manhajm, K. (2009): *Eseji o sociologiji znanja*, Novi Sad, Mediterran publishing

Marshall, James, D. (1999): „Performative: Lyotard and Foucault Through Searle and Austin“, *Studies in Philosophy and Education* 18: 309-317

Marx, K. (1933): *Kapital I*, Beograd, Kosmos

Mead, H. M. (2003): *Um, osoba i društvo*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk

Mejdel, B. (2004): Deca na delu u porodici i školi, u: Tomanović, S. (ur.): *Sociologija detinjstva – sociološka hrestomatija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 227-242

Milić, A. (2001): *Sociologija porodice*, Beograd, Čigoja štampa

Nenadić, M. (2010): Detinjstvo u diskursu politike jednakog priznanja. *Sociologija. Časopis za sociologiju, socijalnu psihologiju i socijalnu antropologiju*, 52 (3):265-283

Ostin, Dž. L. (1994): *Kako delovati rečima*, Novi Sad, Matica srpska

Ože, M. (2005): *Nemesta*, Beograd, Biblioteka XX vek

Papić, Ž. (1997): *Polnost i kultura*, Beograd, Biblioteka XX vek

Papić, Ž. & Sklevicky, L. eds. (2003): *Antropologija žene*, Beograd, Biblioteka XX vek

Patnam, R.D. (2008): *Kuglati sam. Slom i obnova američke zajednice*, Novi Sad, Mediteran publishing

Postman, N. (1994): *The Disappearance of Childhood*, New York, Vintage Books

Prout, A. i Džejms, A. (2004): Nova paradigma za sociologiju detinjstva – Poreklo, obećanje i problemi, u: Tomanović, S. (ur.), *Sociologija detinjstva – sociološka hrestomatija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 51-76

Prout, A. and James, A.(eds.) (1990): *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociology of Childhood*, London, the Falmer Press

Rosaldo, M. Z. and Lamphere, L. (eds.) (1974): *Women, Culture and Society*, Stanford, Stanford University Press

Quortrup, J. (1995): Childhood and modern society: A paradoxical relationship? U: Brannen, J. and M. O'Brien, eds. *Childhood and Parenthood*, London, Institut of Education

Sennett, R. (1989): *Nestanak javnog čoveka*, Zagreb, Naprijed, pp. 189-198

Tejlo R. Č. (2003): Politika priznanja. U: Gatman, E. (ed.), *Multikulturalizam – Ispitivanje Politike priznanja*, Novi Sad, Centar za multikulturalnost, str. 33-68

Tomanović, S. (ur.) (2004): *Sociologija detinjstva*, Beograd Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Tomanović, S. (1996): Detinjstvo u istoriji, između ideje i prakse. *Sociologija*, 38 (3): 429-443

Tucić, N. (1999): *Evolucija – čovek i društvo*, Dosije i Alternativna akademska obrazovna mreža, Beograd

Vederil, R. (2005): *Kolaps kulture*, Beograd, Clío

Vudhed, M. (2004): Borba protiv dečjeg rada, u: Tomanović, S., *Sociologija detinjstva – sociološka hrestomatija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 316-344

Zlotovoc, M. (1989): *Strahovi kod dece*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

CHILDHOOD OF AGE PERSPECTIVE

Summary: In the age sociological perspective it is important not to confuse methodological question with the subject. As a feminist perspective is developed on the sex/gender opposition, age perspective can as well be developed on an opposition maturity/age, biological maturity and cultural based age. The social life of children can not be explained on the basis of the biological fact of life, nor can be derived from them. This does not ignore the fact that the age relationships are based on physical characteristics of youth and adult maturity, but only says that it does not mean that they can be derived from the naturalistic facts of life. The theoretical foundation for this difference lies in Mannheim concept generation. Review of processes that are responsible for the established system of children/adults, as well as an organized movement tending toward recognition of childhood and age equality is called *puericism*. Since the Serbian language lacks words derived from "adulthood" and "childhood", the author uses the terms *adultus*, *adultism*, *adult maturity* or *pueritia*, *puerism* and *pueristic*. Recognition of childhood as pueristic dimension of society will become its most important dimension.

Key words: childhood, adulthood, the opposition maturity/age, puerism, recognition of childhood.